

ra harem sınırları dışındaki Ten'im (Ye'cec) mevkiine götürülüp şehid edildiler.

Hz. Peygamber, Recî Vak'ası'ndan sonra Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Cebbâr b. Sahr el-Ensârî (veya Seleme b. Eslem) ile birlikte, bazı kaynaklara göre ise Zübeyr b. Avvâm ile Mikdâd b. Amr'ı (Esved) öldürdükleri yerde teşhir edilen Hubeyb b. Adî'nin cesedini defnetmeleri ve kendisine karşı suikast hazırlıkları içinde bulunan (Taberî, II, 542) Ebû Süfyan'ı cezalandırmaları için Mekke'ye gönderdi. Amr b. Ümeyye Serîyyesi adıyla bilinen bu seferde Amr arkadaşlarıyla birlikte gizlice şehre girerek Hubeyb'in cesedini defnetti ve Mekkeli bir casusu esir alıp Medine'ye döndü.

Vâkıdî, Recî ve Bi'rîmaûne ile ilgili haberlerin aynı gece Resûl-i Ekrem'e ulaştığını kaydeder (*el-Megâzî*, I, 349). Her iki olaydan büyük üzüntü duyan Hz. Peygamber otuz veya kırk gün süreyle sabah namazlarında (bazı rivayetlerde beş vakit namazda) bu facialara yol açan kabilelere beddua etmiştir. Hassân b. Sâbit, Recî Vak'ası'nda şehid olanlar için bir mersiye söylemiş ve kendilerine gönderilen heyete ihanet eden Lihyânoğulları'nı hicvetmiştir (İbn Hişâm, III, 131-136). Bakara sûresinin 204-207. âyetlerinin, Recî Vak'ası hakkında nâzil olduğu rivayet edilir (İbn Hişâm, III, 129-131; Kurtubî, III, 15).

Recî Vak'ası'nın meydana geldiği yer, bugün Mekke-Medine eski yolu üzerinde, Uşfân'a gelmeden 15 km. sağ taraftaki vadiden 5 km. kadar içeridedir.

Hz. Peygamber bu olaydan iki yıl sonra Lihyânoğulları'nı cezalandırmak için bir sefer düzenledi. Benî Lihyân Gazvesi adı verilen bu seferi önceden haber alan kabile mensupları dağlara çekildiler. Onların topraklarında iki gün kalan Resûl-i Ekrem Medine'ye döndü (6/627).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 294; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 349, 354-358; II, 658; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Kahire 1987, III, 123-136, 278; İbn Sa'd, *et-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, II, 42-43; III, 347; Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh* (Zekkâr), s. 43-45; Belâzûrî, *Ensâb* (Zekkâr), I, 482; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 538-542; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 80; Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 15; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), VII, 379-380; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, İstanbul 1302, I, 511-513; Nüreddin el-Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), III, 157-166; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, VI, 63-83; L. Caetani, *İslâm Tarihî* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924-27, IV, 110; Elşad Mahmudov, *Sebepe ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 412.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞÇI

REC'İYYE

(bk. İRTİCA).

RECM

(الرجم)

Zina suçunu işleyenlere
belli durumlarda uygulanan
bir ceza
(bk. ZİNA).

RED

(الرد)

İslâm miras hukukunda
belirli hisse sahiplerinden
artan payların
yine onlara paylaşılmasını
ifade eden bir terim.

Sözlükte "geri verme, geri çevirme" anlamına gelen redd kelimesi belirli pay sahiplerinin (ashâbü'l-ferâiz) mirastan paylarını almalarından sonra artan miktarın -asabenin bulunmaması sebebiyle- payları oranında yine onlara dağıtılmasını ifade eder. Böyle bir durumun ortaya çıktığı miras meselesine reddiyye denir. Hz. Ali ve Abdullah b. Mes'ûd gibi birçok sahâbinin red usulünü kabul ettiği nakledilmiş, Hanefî ve Hanbelî mezhepleri de bu görüşü benimsemiştir. "Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine -vâris olmaya- daha uygundur" âyetinin (el-Enfâl 8/75) genel hükmü Resûl-i Ekrem'in, hastalığı sebebiyle ziyaret ettiği Sa'd b. Ebû Vakâs'ın, "Ey Allah'ın elçisi! Benim kızımın başka mirasçım yok" demesini hatalı görmemesi (Buhârî, "Ferâiz", 6; Müslim, "Vaşîyyet", 5-8) ve, "Ey Allah'ın resulü! Anne me bir câriye hediye etmiştim, annem vefat etti ve câriyeyi miras bıraktı" diyen bir kadına, "Sen sevabını aldın. Câriyeyi de Allah miras yoluyla sana geri gönderdi" (Müslim, "Şiyâm", 157; Ebû Dâvûd, "Veşâyâ", 12) cevabını vermesi red usulünün delilleri arasında sayılmıştır. Zira tek başına mirasçı olan kızın hissesi yarım olduğu halde belirtilen örneklerde Hz. Peygamber terekenin tamamının kıza verileceğine hükmetmiştir. Meselâ anne ve kız mirasçı oldukları takdirde annenin hissesi altıda bir, kızın hissesi altıda üç, anne ile kızın hisselerinin toplamı altıda dört olup kalan iki hisse de bu mirasçılara hisseleri oranında red yoluyla verilir. Bu durumda payların toplamı ortak payda kabul edilip te-

reke altı hisseye değil dört hisseye bölünür; anne dörtte bir, kız da dörtte üç hisse alır. Bu yöntemle anne ve kız artan kısmı hisseleri oranında paylaşarak terekenin tamamına sahip olup aslında kendileri için belirlenen paylarından fazlasını almış olurlar.

Hz. Ali ve Abdullah b. Mes'ûd ile Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre eşler için red usulü söz konusu değildir. Hz. Osman ve Câbir b. Zeyd'e göre ise red usulü eşler için de geçerlidir. Eşler paylar toplamının paydadın fazla olması (avl) sebebiyle diğer mirasçılar gibi belirli paylarından daha az aldıklarına göre bu durumda da red usulüne göre belirli paylarından fazlasını almalıdırlar; zira zarara ortak olanın kâra da ortak olması gerekir. Sahâbeden Zeyd b. Sâbit ile Şâfîî ve Mâlikî mezheplerine göre red usulü kabul edilmemiş, pay sahiplerinin paylarından artan kısmın beytül mâle intikal edeceğine hükmedilmiştir. Bu görüşün gerekçeleri şöyle özetlenebilir: Kur'an ve Sünnet'te hisseleri belirlenmiş pay sahiplerine bundan fazlasını vermek nassın hükmüne aykırıdır. İslâm hukukunda mirasçılık hısımlık ve din birliği olmak üzere iki sebebe dayanır. Aralarının da kan veya evlilik bağı bulunanların bu sebeple belirli hisselerini almalarından sonra bu sıfatla başka bir alacakları kalmayıp arta kalan kısım din birliği sebebiyle bütün müslümanların ortak hissesi olur ve bu konuda alacaklı olan müslümanları beytül mâle temsil eder. Red usulünü benimseyen Hanefî ve Hanbelîler bu gerekçeleri eleştirirken hısım olmayan müslümanların ölen kişiye yakınlığının sadece din yönünden, hısım olanların ölene yakınlığının hem din hem hısımlık yönünden olduğunu, dolayısıyla ölene iki yönden yakın olan hısımların terekeden artan miktarı alma hususunda diğer müminlere göre öncelik hakkına sahip olduğunu belirtirler. Şu var ki III. (IX.) yüzyıldan itibaren Mâlikîler ve IV. (X.) yüzyıldan itibaren Şâfîîler de beytül mâlin düzeninin bozulup kamu malının adaletlice dağıtılmadığı gerekçesiyle red usulünü kabul etmiş ve dört mezhebin uygulaması bu yönde olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Serahsî, *el-Mesûd*, VII, 272; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 322; İbn Kudâme, *el-Mugnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdül-fettâh M. el-Hulv), Kahire 1989, IX, 48-50; Osman b. Ali ez-Zeylâî, *Tebyinü'l-hağâ'ik*, Bulak 1315, VI, 247; Cürçânî, *Şerhu'l-Ferâizi's-Sirâciyye*, Kahire, ts. (Matbaatü Fereculah Zeki), s. 238; Haccâvî, *el-İknâc*, Kahire, ts., III, 93; Şemseddin er-

Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, VI, 12; Ebû'l-Yakzân Atıyye el-Cübürî, *Hükümü'l-mîrâs fi ş-şer'ati'l-İslâmiyye*, Bağdad 1388/1969, s. 161; Bilmen, *Kamus*², V, 343; M. Ebû Zehre, *Ah-kâmü't-terikât ve'l-mevâris*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 197; Ali Himmet Berkî, *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İhtikâl* (s.nşr. İrfan Yücel), Ankara 1986, s. 85; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, İstanbul 1991.

HAMZA AKTAN

er-RED ale'l-CEHMİYYE

(bk. el-İHTİLÂF fi'l-LAFZ).

er-RED ale'l-CEHMİYYE

(الرد على الجهمية)

Osman b. Saîd ed-Dârimî'nin
(ö. 280/894)

bazı ilâhî sıfatlarla
kader ve Kur'an'ın
mahlûk oluşu konularında
Cehmiyye ve Mu'tezile'nin
görüşlerini eleştirdiği eseri.

Eser, tabakat kitaplarının yanı sıra bibliyografik eserlerde de Dârimî'ye nisbet edilmektedir (Sübkî, II, 204; *Keşfü'z-zunûn*, I, 838). Mukaddimeden sonra on beş bab olarak düzenlenen kitabın muhtevasını dört bölüm halinde incelemek mümkündür. Selefîyye ile kelâm âlimleri arasında yorumlanması konusunda tartışmalar bulunan haberî sıfatların ve Kur'an'ın ezeli (gayri mahlûk) olduğuna işaret eden ifadelerin yer aldığı mukaddimede Basra'da Ca'd b. Dirhem (ö. 124/742 [?]) ve Horasan'da Cehm b. Safvân'ın (ö. 128/745-46) ortaya çıkışına kadar müslümanlar arasında inanç esaslarına yönelik farklı bir görüşün bulunmadığı belirtilir. Müellif, eserini müslümanlara zarar verebilecek bu tür ihtilâfların etkisini yok etmek amacıyla kaleme aldığını kaydeder (s. 23); ardından Hz. Peygamber'in, ashap ve tâbiîn'in bu konudaki bazı uyarılarına yer verir. Eserin birinci bölümünde biri Kur'an'da, diğeri hadiste zât-ı ilâhiyyeye nisbet edilen istivâ ve nüzûl sıfatları üzerinde durulur. Kur'an'da ilâhî istivâ yedi âyette arşa (Selefîyye'ye göre Allah'ın arş deneni yerde bulunması, kelâmcılara göre kâinatı hâkimiyeti altında tutması anlamında), iki âyette de semaya nisbet edilmiştir (sekada bulunması veya onu düzenlemesi; bk. Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "svy" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "svy" md.). Müellif, istivâ kavramına konu teşkil eden arşın maddî bir mekândan ibaret olduğunu ispata çalışmış,

Allah'ın orada istivâ etmesinin ikamet etmesi anlamına geldiğini ileri sürmüş, bunu kanıtlamak için bazı âyetlerin işaretleriyle genelde zayıf olan veya konuyla doğrudan ilgisi bulunmayan rivayetleri zikretmiştir. Daha sonra bazı hadislerde Allah'a nisbet edilen nüzûl (yukarıdan aşağıya inme) kavramı üzerinde durulmuş ve bunun, kelâm âlimlerinin söylediği gibi rahmetinin veya meleklerinin inmesi değil kendisinin arştan aşağıya gelmesi olduğunu ileri sürmüştür. İkinci bölümde âhiret hayatında müminlerin Allah'ı görmesi (rûyetullah) konusu işlenmektedir. Müellifin bu konudaki muhaliflerinin Mu'tezile olduğu bilinmektedir. Üçüncü bölüm kadere ayrılmıştır. Bu meselede de karşı fikri savunular Mu'tezile mensuplarıdır. Allah'ın ilim, kudret ve irade sıfatıyla ilişkili olan kaderin hak olduğunu kabul eden Ehl-i sünnet âlimlerinin muhaliflerine yönelttikleri en güçlü delil ilâhî ilmin vuku bulacak bütün fiilleri ezelde kuşatmış olmasıdır. Dârimî de aynı delili kullanarak muhaliflerini eleştirir. Kitabın sonuncu bölümü, ilâhî kelâmın ve bu arada Kur'an'ın Allah'ın sıfatlarından birini teşkil ettiği, dolayısıyla ezeli olmasının gerektiği meselesine tahsis edilmiştir. Dârimî Kur'an'ın insan idrakine bü-

ründürülmüş Arapça lafızlarıyla birlikte ezeli olduğunu kanıtlamak için bazı âyetlerin işaretlerine ve çoğu zayıf olan hadis rivayetlerinin delâletlerine başvurmuştur. Bu konuda da asıl muhalifleri Mu'tezile mensuplarıdır. Halbuki daha önce Buhârî *Halku ef'âli'l-'ibâd* adlı eserinde Kur'an'ın okunuşunun mahlûk olduğunu savunmuş, Mâtürîdî ise lafız ve mâna ayırımı yaparak kula ait bir fiil olan birincisinin mahlûk, Allah'ın zâtı ile kâim bulunan ikincisinin ezeli olduğunu belirtmiş ve bu anlayış sonraki âlimlerin büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Kitabın hâtime niteliğindeki kısmı Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı ihtimallerinden hiçbirine yönelmeyen ve bu meseleyi irdelemenin bid'at olduğunu söyleyen kimselerin (vâkife*) eleştirisiyle başlar, ardından zenâdika ile Cehmiyye'nin küfür sınırına girdikleri belirtilir, fikirlerinde ısrar ettikleri takdirde bunlara uygulanacak cezanın ölüm olacağı ifade edilir.

er-Red 'ale'l-Cehmiyye'nin daha sonra gelen aynı temayüldeki âlimleri etkilediği şüphesizdir. İbn Kayyim el-Cevziyye müellifin bu kitabı ile *er-Red 'ale'l-Merisi* adlı eserini tavsiye etmiş, İbn Teymiyye'nin de benzer tavsiyelerde bulunduğunu

er-Red 'ale'l-Cehmiyye'nin unvan sayfası ile ilk sayfası (Köprülü Ktp., nr. 850)

